

Sporen van flamingantisme in Geraardsbergen? (1870-1910)

Dirck SURDIACOURT

Over het flamingantisme in Geraardsbergen eind 19de en begin 20ste eeuw is weinig bekend. Ook tijdens de belle époque is hierover in dat opzicht weinig terug te vinden. Uitzondering hierop vormen enkele artikelen in weekbladen als Geeraard en De Klauwaart. Beide bladen zijn immers uitgesproken Vlaams en vooral De Klauwaart valt op door zijn strijdende pen. Wanneer in 1911 Ons Belang verschijnt, het orgaan van Den Katholieke Burgersbond van Geraardsbergen, beschikt Geraardsbergen over drie katholieke bladen die zich pro de Vlaamse zaak opstellen. Helaas ontbreken deze uitgaven zodat we amper lokale informatie hebben kunnen sprokkelen, met uitzondering van enkele artikelen die we in Aalsterse dag- en weekbladen hebben teruggevonden en die omwille van de verspreiding in Geraardsbergen voor enkele eigentijdse accenten hebben gezorgd.

Voor God en godsdienst, voor taal en voor vaderland

In het laatste kwart van de 19de eeuw verschijnen in de Geraardsbergse katholieke weekbladen de eerste tekenen van een Vlaamse taalbeweging. In hun ondertitel voeren ze het motto voor God, taal en vaderland. De belangstelling voor taal en vaderland is vooral historisch en verwijst naar de heldendaden van de voorouders tijdens de Guldensporenslag en beschrijft de grootheid van Vlaanderen in de middeleeuwen. Vooral bij de katholieke middengroep van de Geraardsbergse kleinburgerij vindt de verhoogde aandacht voor het Vlaams een voedingsbodem. Weliswaar te zwak en onvoldoende om – zelfs op termijn – politiek iets te kunnen betekenen.

De liefde voor de taal brengt geen brood op de plank

De schaarse bronnen laten ons echter niet toe de mogelijke impact van een voorzichtig groeiend Vlaams bewustzijn in Geraardsbergen in te

schatten. In de Oudenbergstad, met zijn grote arbeidersbevolking die zo afhankelijk is van de dagelijkse pendelarbeid naar Wallonië, wordt de Franse taal niet uitgesloten, integendeel. Afhankelijk of men in de lucifers- of de sigarennijverheid, in de steengroeven in Lessen en Soignies of in de koolmijnen in *Le Centre* werkt, is een minimum kennis van het Waals een voordeel. De strijd voor de 'buik', waar de socialisten zo op hameren, is in dat opzicht voor het overgrote deel van de Geraardsbergse bevolking dan ook belangrijker dan de taalstrijd. De werkmensen hebben nood aan voedsel, warmte en nachtrust en liggen zeker niet wakker van de taal-discriminatie of de Vlaamse zaak. Voor 'den buik' zorgen, dat is hun zorg. Daarvoor zijn ze te afhankelijk van hun pendelarbeid naar Wallonië. Vele mijnwerkers spreken zelfs een mondje Waals, sommigen trouwen met een 'woalinneken' maar voeren zeker geen strijd tegen het 'franskiljonisme'. Ook de vervlaamsing van de Gentse hogeschool valt compleet buiten hun behoeftesfeer. Trouwens,

geld om hun kinderen te laten studeren is er niet.

Een van de eerste tekenen van taalaandacht vinden we terug in het Vlaamsgezinde weekblad *Stad Geeraardsbergen* dat in januari 1872 voor het eerst verschijnt en zijn accenten legt op godsdienst, vaderland, moedertaal én stadsbelangen. *Stad Geeraardsbergen*, de vermeende voorvechter van de katholieke opinie evolueert al snel tot een publiciteitsblad. Naast de *Gazet van Geeraardsbergen* van Stocquart en het *Zondagsblad van Geeraardsbergen* van Arthur Pauwels krijgt de katholieke pers begin 1878 een nieuwe impuls wanneer Alphonse Van Nieuwenhove op 6 januari met het katholieke opinieblad *De Dendergalm* uitpakt. *De Dendergalm* legt de accenten anders en komt op voor "Vaderland, Godsdienst, Moedertaal". Het blad reageert: "tegen de verfransching, de verbastering en de vergeuzing van onze katholieke bevolking in onze Vlaamsche gewesten"⁽¹⁾. Met de publicatie van *Jantje Klaas* in maart 1882, legt Van Nieuwenhove met zijn weekblad voor de 'welden-

(1) *De Denderbode*, 12 maart 1899, p. 1.

kende' burger, eveneens het accent op taal, godsdienst en vaderland. ⁽²⁾

Eisen van vervlaamsing in het onderwijs

Vanaf de jaren 1880 wordt de Vlaamse beweging gestuurd door de studentenbewegingen. De clerus oefent een belangrijke invloed uit op de jeugd via een net van katholieke lagere en middelbare scholen. De voertaal in de katholieke middelbare scholen is Frans. Niettemin brengen vele priesters-leraren de belangstelling voor de moedertaal over op de leerlingen. Veel aandacht ging naar de literaire aspecten ervan. Pas in 1883 komt de taalwet tot stand die een schuchter begin maakt met de vernederlandsing van het middelbaar onderwijs in de officiële scholen. In het Sint-Jozefsinstituut wordt in datzelfde jaar Philemon Hage aangesteld als de nieuwe overste. De komst van Hage lijkt op het eerste gezicht voor verandering te zorgen. Wellicht is hij ook Vlaamsgezinder en gedrevenner dan zijn voorgangers. Zo verwijzen enkele leerlingen in 1884 al naar 'Vlaanderen' als het vaderland. Op zich een opmerkelijk feit. Hun brief, een soort van eerbetoen, begint met: "Geachte Heer Supérieur, In Vlaanderen Vlaams, In Vlaanderen Katholiek, In Vlaanderen eerbied voor al wat voorbij is. Ziedaar de kreet die rondom ons galmt en die weerklinkt op straat en markt, in dorp en stad." De brief is ondertekend met "Uw Vlaamsch studerende leerlingen." Met hun inleiding vatten ze zowat

alle slogans samen van het moment. Het mag ons niet verrassen dat op het feest van de overste in 1885 nog maar eens een brief wordt voorgelezen met gelijkaardige inhoud: "Wij zijn afstammelingen van de kerels van Vlaanderen! Breydel en De Coninck zijn ons lief en Van Artevelde aanschouwen wij als de trouwe voorvechter der Vlaamsche voorrechten. De liefde voor het Vlaamsche Vaderland is ons ingeboren. [...] Uw Nederduitsch studerende leerlingen." Tegen alle verwachtingen in, wordt overste Hage door de hogere leiding na twee jaar vervangen. ⁽³⁾

In 1886 verschijnt een opmerkelijke uitgave van drukker Gustave Broeckert die als aanklacht geldt tegen de verfranste bourgeoisie en de Franse pensionaten in Vlaanderen ⁽⁴⁾. Over de auteur van dit opmerkelijk boekje en waarom het werd geschreven is niets geweten maar de Vlaamse accenten zijn sterk katholiek getint. Bij Broeckert is er trouwens nog meer Vlaamstalig werk verschenen. Zoals de *Almanak van Geeraardsbergen voor het jaar O.H.J.C. 1887* ⁽⁵⁾.

In de lente van 1895 roept *De Denderbode* uit Aalst - met een Bijbels aandoende tekst - de flaminganten op: "Gaat, flaminganten, gaat als apostel uw Vlaanderen door, laat uw woord dreunen, dat de blonde gouwen ze wijd en zijd als fanfarengeschal herhalen." ⁽⁶⁾ Toch verrast het te moeten vaststellen dat er een discrepantie bestaat tussen de priesters en het kerkelijk gezag. Dat uit zich de volgende jaren wanneer in de zomer van 1906

de bisschoppen hun 'Instructions' uitvaardigen. Zij aanvaarden het Vlaams nog steeds niet als een volwaardige cultuurtaal. Hun standpunt leidt tot een vertrouwenscrisis tussen bisschoppen en katholieke Vlaamsgezinden en de strijd, die tot 1910 zal aanslepen, scheidt verdeeldheid en verbittering in de rangen van de katholieke Vlaamse beweging. ⁽⁷⁾

Naar aanleiding van het gulden-sporenfeest in juli 1906 geven Geeraardsbergse katholieke flaminganten uiting aan hun Vlaamsgezindheid met het zingen van onder meer *Vlaanderen voor God* en *De Vlaamse Leeuw*. De eis voor een eigen Vlaamse hogeschool en onderwijs in het Vlaams staan bovenaan op de agenda. Het zijn vooral de katholieke verenigingen zoals de flamingantische Klauwaartgilde en de Breydelszonen en onder meer de oud-volksvertegenwoordiger Vincent Diericx die de Vlaamse strijd promoten. ⁽⁸⁾

Het katholieke en Vlaamsgezinde weekblad *Geeraard* profileert zich in september 1906 als: "Vlaamsch tot in 't merg, geene vleierij kennende, geen stoutheid ook, vrank en vrij, steunen wij in de mate onzer krachten de politiek van orde omtrent 25 jaren door, onze Regeering gevolgd, maar meest nog en vooral steunen we de billijke wenschen en belangen van ons volk, op alle gebieden! Alle macht komt uit het volk! We kennen geen andere tale!". Spijtig genoeg zijn voor de periode

⁽²⁾ In oktober 2012 verschijnt een nieuwe en lijvige publicatie van Jacques De Ro met als titel *Monumenten van papier*. Dit driedelig werk behandelt de papier- en kartonfabrieken, de drukkers en de fotografen voor het grondgebied Geeraardsbergen. De Ro schenkt in het deel over de drukkers niet enkel aandacht aan de drukkers maar gaat ook uitgebreid in op de lokale weekbladers.

⁽³⁾ P. MARCEL VANKERCKHOVEN, c.j., *Kroniek Sint-Jozefsinstituut. Geeraardsbergen (1817-1990)*, Leuven, 1992, p. 99-100.

⁽⁴⁾ F. BROECKAERT, *Kroniek van de Familie Broeckert*, s.d.. Dit boekje is in het bezit van de kinderen van Franz Broeckert. Helaas heeft het boekje geen kaft meer zodat de titel en eventueel auteur onbekend blijft.

⁽⁵⁾ Het jaar *Ons Heere Jezus Christus 1887*.

⁽⁶⁾ *De Denderbode*, 30 mei 1895.

⁽⁷⁾ D. VANACKER, *Het activistisch avontuur*, Gent, 2006.

⁽⁸⁾ *De Volksvriend*, 22 juli 1906, p. 2.

die we bestuderen amper exemplaren van dit weekblad overgebleven.⁽⁹⁾

Nog datzelfde jaar, op 1 november 1906, verschijnt de eerste jaargang van *De Klauwaart, het Vlaamsch-strijdend maandblad* van de Klauwaartsgilde. Het is niet duidelijk of dit een reactie is tegen de zienswijze van de bisschoppen, dan wel dat dit een burgerlijk initiatief is. Tegelijk laat men ook het *God, taal en vaderland* motto vallen, dat wordt vervangen door 'Alles voor Vlaanderen, Vlaanderen voor Kristus'. De gilde geeft een duidelijk meer gericht politiek signaal af, streeft naar de ontwikkeling van het Vlaamse volk en gaat de strijd aan voor het bekomen van dezelfde taalrechten voor het Vlaams als voor het Frans.⁽¹⁰⁾ Het blad positioneert zich als een uitgesproken *Vlaamsch-Strijdend Maandblad*⁽¹¹⁾ en: "Het zal eene trouwe weerspiegeling zijn van het Vlaamse leven in 't gansche land maar bijzonderlijk in onze streken (...) Het zal verslag uitbrengen over alle culturele manifestaties (...) doch de Vlaamsche Beweging moet meer zijn dan taalbeweging (...) (het is) ééne kwestie van rechtvaardigheid, van beschaving en van menselijkheid (Deken De Gryze)... De Klauwaert is katholiek kort en goed (...) geen scheurpartij, wel ageren in de katholieke partij en onze mannen in de poll. steunen."

Het blad roept op om lid te worden van de Klauwaartgilde: "*dáár is nen kristen Vlaming*" en richt zich naar de Geraardsbergse jeugd. In haar streven wil de Klauwaartgilde de ontwikkeling van het Vlaamse volk en de strijd aangaan om dezelfde taalrechten voor alle Belgen te bekomen. Toch blijven God, taal en volk de voornaamste waarden. Op taalgebied dweept de redactie met Guido Gezelle, Stijn Streuvels en Albrecht Rodenbach.⁽¹²⁾

Nationaal krijgt de taalwet Coremans⁽¹³⁾ bijzonder veel aandacht. Ook lokaal verschijnen er in de bladen verschillende bijdragen. Zo verwijt *De Volksgazet* in oktober 1906 *Zondagblad (van Geeraardsbergen)* en *Geeraard* dat zij nog steeds geen standpunt hebben ingenomen met betrekking tot de Vlaamse belangen en de wet Coremans in het bijzonder. De krant verwijt tevens het Davidsfonds, de Klauwaartgilde en de Breydelszonen hun lakse houding tegenover de taalstrijd. 'Zij', schrijft *De Volksgazet*, 'moeten zwijgen en slaafs kruipen voor Charles Woeste, die met Louis De Sadeleer en Leo de Béthune tegen de taalwet Coremans stemt'. De kring rond Woeste is duidelijk tegen de invoering van het Vlaams in het onderwijs. "*Vlaams in 't onderwijs is te gemeen voor deze*

heren", schrijft *De Volksgazet*. De liberale volksvertegenwoordiger Jules Rens zal de wet Coremans wel steunen.⁽¹⁴⁾ De socialistische partij is aanvankelijk (in de jaren 1880) niet tegen de taalstrijd maar zal er geleidelijk wel afstand van nemen. Het Vlaams programma spreekt hen steeds minder aan omdat ze de mening toegedaan zijn dat voor de pendelarbeiders in Wallonië en de lokale arbeiders in Geraardsbergen deze eis geen voordeel brengt. Volgens *Klokke Roeland* is de strijd voor de buik belangrijker dan de strijd voor de taal die de katholieken voeren. Bovendien zijn de lokale sigarenmakers, de steun van de partij en de syndicale werking, geen vragende partij.⁽¹⁵⁾ Algemeen ligt bij de socialisten de focus op het verwerven van het stemrecht en verdwijnt de belangstelling voor de Vlaamse beweging.

In januari 1907 reageert het blad tegen "*L'Association flamande pour la vulgarisation de la langue Française*" en de schijnheilige uitgangspunten van '*les vulgarisateurs*'. Onder het mom dat het aanleren van de Franse taal de Vlamingen zal helpen die in Frankrijk of Wallonië werken, probeert men het Frans ingang te doen vinden bij de arbeidersbevolking. *De Klauwaart* heeft weliswaar niets tegen het aanleren

⁽⁹⁾ *Geeraard, Strijdblad der Partij van Orde* is in 1903 opgericht. Het nummer van 1906 verwijst in de kop naar AVV-VVC (Christus met C). *De Vaandrig van het Katholieke Vlaamsche Volk!* komt op voor *Godsdienst, Partij, Taal en Vrijheid*. Ook *De Vaandrig* verwijst naar AVV-VVK (1907).

⁽¹⁰⁾ *De Klauwaart, De Klauwaert en de Vlaamsche Beweging*, 1 november 1906, jg. 1, nr. 1.

⁽¹¹⁾ Drukker-uitgever is Maurice Van de Maele. In 1907 wordt het blad uitgegeven door Cesar Pieraert. De Klauwaartgilde lijkt ondertussen minder strijdend te zijn geworden. De Vlaamse leeuw in de titel is vervangen door het wapenschild van de stad.

⁽¹²⁾ *De Klauwaart*, november 1906, jg. 1, p. 1.

⁽¹³⁾ De taalwet, de wet-Coremans van 1873, verplicht het gerecht in Vlaanderen recht te spreken in het Vlaams in alle zaken waarin de beschuldigde het Frans niet machtig is. In 1898 bepaalt de *Gelijkheidswet* dat de Vlaamse tekst van wetten en Koninklijke Besluiten voortaan dezelfde juridische waarde zal hebben als de Franse. Vanaf dan oefenen de Vlaamse beweging en de ontluikende katholieke studentenbeweging druk uit om een tweetalig onderwijs in te voeren. Omstreeks de eeuwwisseling geraken de katholieke Vlaamsgezinden ervan overtuigd dat een ingrijpende vervlaamsing van de katholieke scholen alleen via een wet kan worden afgedwongen. In 1901 dient Edward Coremans daartoe een wetsvoorstel in. Het komt tot een krachtmeting niet alleen met Waalse en franskiljonse krachten, die zich beroepen op de grondwettelijke taalvrijheid, maar ook met het episcopaat, dat de grondwettelijke onderwijsvrijheid verdedigt.

⁽¹⁴⁾ *De Volksgazet*, 14 oktober 1906, p. 2.

⁽¹⁵⁾ *Klokke Roeland*, 10 september 1899, p. 3.

van het Frans, op voorwaarde echter dat het als een tweede taal gezien wordt. Tegelijk weerlegt de auteur van het artikel, een zekere V. Blauvoet, de beschuldigingen van Waalse kant als zouden de flaminganten erop uit zijn om België te splitsen en tweedracht te zoeken met de Walen. ⁽¹⁶⁾

Eind 1907 ergert *De Klauwaart* zich aan de onverschilligheid van de Geraardsbergenaars tegenover het Vlaams en de Vlaamse beweging. Dit zal, zoals later zal blijken, een steeds terugkerend verwijt blijven van de Vlaamsgezinde Geraardsbergenaars aan het adres van hun stads- genoten. Deze onverschilligheid is onder meer fundamenteel voor het achterblijven van Geraardsbergen in de strijd voor het Vlaams. Volgens *De Klauwaart* heeft men het blad opgericht: "Omdat we de onverschilligheid van ons volk, voor alles wat Vlaamsch aangaat, zagen, hebben we ons blad gesticht! Wat niet gekend is, wordt niet bemind. De rechtvaardigheid en de noodzakelijkheid der Vl. beweging is hier niet genoeg gekend, dus kan die beweging niet genoeg gewaardeerd en ondersteunt worden". Het blad is tegelijk ook realistisch en beseft dat: "Zolang we wonen waar we nu wonen, zal het Frans broodnodig zijn en een niet te ontkennen feit." ⁽¹⁷⁾ In december 1907 verschijnt in *De Vaandrig* een uitgebreid artikel van L. Dosfel over de taaldiscriminatie bij het leger, in het onderwijs, bij de rechtbank en bij de overheid. Dosfels bijdrage geeft aan dat er mogelijks contacten bestonden tussen hem en Jules Pieraert, de hoofdopsteller van het blad. ⁽¹⁸⁾ Nog in december roept *De Klauwaart* opnieuw op voor de strijd: "tegen de onverbiddelijke verdrukking op alle gebied die Vlamingen teistert alleenlijk omdat ze Vlamingen zijn: tegen het moedwillig en misdadig verdringen onzer taal uit 'Bestuur en gerecht, Leger

en onderwijs' tegen oneerlijke toepassing der Taalwetten, tegen de uitsluiting van den Vlaming uit al de Hoogere besturen en winstgevende plaatsen, tegen de miskening van het heiligste recht van een volk: 'het recht op leven, op geestesontwikkeling en beschaving'." *De Klauwaart* komt op voor het Vlaams om zijn rechtmatige plaats op te eisen en is zeker niet tegen het Frans: "Het 'In Vlaanderen Vlaamsch' is duizend keeren geroepen en gedrukt en honderdduizend keeren werd het verkeerd begrepen. Neen, er ligt in die leuze geene terdoodveroordeling, maar een krachtdadig verzet tegen alle vreemde overheersching, ja-dat wel." Met andere woorden: voor Geraardsbergen, dat afhankelijk is van Wallonië, is het Frans broodnodig! ⁽¹⁹⁾

Slotbeschouwing

Het is duidelijk dat de Geraardsbergse arbeidersklasse geen enkele belangstelling koesterde voor de Vlaamse strijd. En dat bij de burgerij slechts een verwaarloosbare kleine groep te motiveren was. De strijd voor Vlaanderen lag ook uitsluitend bij de katholieken. De liberalen voelden zich geen betrokken partij en de socialisten streden voor het bekomen van het algemeen stemrecht.

Onnodig te zeggen dat we met ons artikel *Sporen van flamingantisme in Geraardsbergen* nog maar de eerste stappen hebben gezet. Verder onderzoek zal moeten uitwijzen in welke mate de Vlaamse taal en de Vlaamse beweging in een ruimere zin, in Geraardsbergen een mogelijke voedingsbodem heeft kunnen vinden. Of de belangstelling voor het Vlaams alleen kaderde in een cultuurflamingantisme van die tijd dan wel dat er meer mogelijk was. Waarom konden of wilden de Geraardsbergenaars zich de

idealen van Vlaanderen niet eigen maken? Onverschilligheid? Zou een bescheiden Vlaamse beweging, gezien de grote afhankelijkheid van Wallonië, er trouwens ooit kunnen ontwikkelen? En wat dan met het Vlaams activisme in de stad?

Deze en nog veel meer vragen kunnen gesteld worden. Maar vandaag staat – zoals reeds gezegd – het onderzoek niet ver genoeg om hier een sluitend antwoord op te formuleren.

Dirck SURDIACOURT

dsurdiac@oce.be.

⁽¹⁶⁾ *De Klauwaart*, januari 1907, jg. 1, p. 1.

⁽¹⁷⁾ *De Klauwaart*, december 1907, jg. 2, p. 1.

⁽¹⁸⁾ *De Vaandrig*, 22 december 1907, *Vlaamsche beweging*, p. 1, k. 3-5.

⁽¹⁹⁾ *De Klauwaart*, *Klauwaarts' Strijd!*, december 1907, de jaargang, p. 1, k. 1..